

місце зайняли райони та сільське ради. Волосні правління виконали поставлені перед ними завдання.

Джерела та література:

1. Державний архів Хмельницької області. Путівник [Упоряд.: Баланюк Л., Кузьміна Н., Олійник Ю. та ін]. Хмельницький, 2008. С.130.
2. Державний архів Хмельницької області. Р-1135. Оп.1. Спр. 25 Арк. 29.
3. Там само. Спр. 9. Арк. 13-13 зв.
4. Там само. Спр. 11. Арк. 10-15.
5. Там само. Спр. 9. Арк. 5.
6. Там само. Спр. 9. Арк. 6.
7. Там само. Спр. 2. Арк. 153.
8. Там само. Арк. 217.
9. Там само. Арк. 217.
10. Там само. Спр. 17. Арк. 111.
11. Там само. Арк. 48.
12. Там само. Арк. 87 зв.

*Трембіцький А.М.
м. Хмельницький*

СТАРОКОСТЯНТИНІВ У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В СПОМИНАХ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА АНТОНА ЗАПЛІТНОГО

*У статті на підставі маловідомих спогадів відомого українського адвоката, Старокостянтинівського повітового комісара (літо – середина грудня 1919 р.) і громадсько-просвітницького діяча, автора біля сотні науково-історичних і публіцистичних статей Антона Заплітного (*1890 – †1968), розкрито малознані аспекти історії Української революції 1917-1920 рр. на Старокостянтинівщині.*

Ключові слова: Антін Заплітний, адвокат, повітовий комісар, Старокостянтинів, Комітет загальної безпеки, еміграція

В сучасній українській історичній науці посилюється інтерес до вивчення доби Української революції 1917-1921 років, коли в огні збройної боротьби український народ відроджував і відстоював свою державність. Досить цінним джерелом дослідження маловідомих сторінок вітчизняної історії є мемуарна література, адже для історії «будь-якої країни, народу чи спільноти ... дуже важливим джерелом, попри документи, є спогади осіб, які ту історію творили або були її свідками» [3]. До таких надзви-

чайно цінних наративних джерел відносяться «спогади відомих діячів про себе і сучасників, із детальними характеристиками їхніх особистих якостей та словесними портретами». Спогади, – це той «дуже важливий вид джерел, що висвітлюють життя і діяльність даної особи», адже автор писав їх для публікації і «вивчення громадськістю та нащадками». Але сучасним дослідникам все ж необхідно вважати, що вони, – це все таки «тенденційніше джерело порівняно зі щоденником» [10, с.204].

Однак варто враховувати, що автор спогадів й безпосередній учасник подій «часто намагається прикрасити описувані у спогадах події» і тому на «правдивість спогадів впливає соціальний стан їх автора, його політичні переконання, час написання їх та його віддалення від того періоду та подій, які описуються, а також справжня роль автора у цих подіях». Хоча в цілому не виключається право автора на художній вимисел, чим значно ускладнюється процес дослідження мемуарів як історичних джерел [10, с.205].

Для зображення історичної епохи з суб'єктивної точки зору спогади безпосередніх учасників українського просвітницько-політичного і національно-громадського руху 1917-1921 років мають свою значну актуальність і займають сьогодні «одне з найповажніших місць», адже «справжнє життя завжди цікавіше, ніж вигадане». Український етнограф, письменник і фольклорист Олекса Воропай пише, що мемуарист у спогадах «передає новому поколінню свій власний життєвий досвід в ділянці літературній, політичній, чи громадській» й при цьому він ширший «своїм прагненням до точного зображення дійсності» [4, с.374]. Мемуарні джерела (автобіографії, записки, листи, спогади, щоденники тощо) завжди допомагають науковцям краще відтворити досліджувані ними історичні події, глибше відчувати мрії, настрої та сподівання багатьох тогочасних історичних осіб та персоналій. Спомини дають дослідникам можливість «дивитись на описані події з певної перспективи, охопити більший відрізок часу та аналізувати події з точки зору його ідейної концепції», що «значно підвищує якість і актуальність кожного твору». Праці відомих військово-громадських діячів, це «цінні скарби», що розповідають «новим поколінням про те, як жили і боролись старші за визволення нашої батьківщини – України» [4, с.375].

Відомий український громадсько-політичний і державний діяч, подолянин Віктор Приходько пише, що мемуари, – це «наша боротьба, наша історія, наші змагання і наші глибокі переживання» [14], адже вони «зображують події особистого життя на полі сучасної дійсності», в них є «можливості для відбору, відсіву подій» [4, с.375]. Мемуарист, – зауважує О. Воропай, – подаючи «реальну правдивість» подій, розкриває національну свідомість і соціальну приналежність, які «визначають тематику

спогадів», обумовлюють його відношення «до описаних подій, та й вибір самих фактів» [4, с.376].

Важливо враховувати, що спомини, – як пише Віктор Поліщук, – «є одним з джерел історії», адже автори мемуарів «розповідають про своє життя, громадські і політичні події, про зустрічі з видатними людьми тощо. Спогади є одним з джерел історії». І, на його думку, саме «на підставі спогадів, в результаті порівняння описаних різними авторами подій, майбутні історики встановлятимуть правду про життя, діяльність і розвиток народів, про їхні досягнення, часом поразки. Того, що пережили учасники згаданих подій, не опише офіційна історіографія» [12]. Із-поміж великої кількості спогадів, присвячених подіям Визвольних змагань в Україні 1917-1921 років, які, на жаль, головним чином вийшли за межами України, особливу цінність складають спомини безпосереднього учасника Визвольних змагань 1917-1921 рр., відомого українського адвоката та громадсько-освітнього і кооперативного діяча Антона Заплітного. Його професійну, науково-творчу і суспільну діяльність, його участь у Визвольних змаганнях українського народу 1917-1920 рр. фрагментарно висвітлюються праці О. Сливинського (1963) [15], З. Брездена (1968) [2], О. Марітчака (1968) (*всі Нью-Йорк*) [11], А. Трембіцького (2012, 2013, 2014,) [16; 17; 18] та ін. [9]. Проте знана в середовищі української діаспори США особистість й досі є маловідомою в Україні, а життєві шляхи, професійно-творчі здобутки і суспільно-політична діяльність колишнього Старокостянтинівського повітового комісара майже не висвітлювалися.

Антін Заплітний народився 14 червня 1890 р. у с. Глібів, Скалатського повіту (*нині – Гусятинський р-н Тернопільської обл.*). Після закінчення початкової школи в с. Гримайлів (*нині – Гусятинський р-н*), вступив до української гімназії в м. Тернополі, а після закінчення 5 класу, перейшов до української гімназії в м. Перемишлі. Після гімназійних студій вступив на правничий факультет Віденського університету, який закінчив з титулом доктора права. Впродовж 1914-1918 рр. працював причинковим комісаром Теребовлянського містечкового староства. 1 листопада 1918 р. виступив співорганізатором Теребовлянського повіту, а згодом став його повітовим комісаром. Улітку 1919 р., після польської інвазії (*захоплення – авт.*) Східної Галичини і переходу УГА через Збруч в Україну, був спочатку призначений заступником Старокостянтинівського повітового комісара, а невдовзі повітовим комісаром. На цій посаді перебував до середини грудня 1919 р. [11], тобто «як довго це буде можливо» [7, с.2] в тих неспокійних і непевних умовах.

Про часи свого перебування на посаді повітового комісара залишив цікаві і цінні спомини «Просвіта в Старо-Константинові і Волочиськах» (1957) [6], «Старокостянтинівський епізод в грудні 1919 року» (1958)

[7], «Комітет загальної безпечности в Старокостянтинові 1918-1920 рр.» (1960) [5], «Українська школа в Старо-Константинові» (1961) (*всі Нью-Йорк*) [8]. У них Антін Заплітний, зокрема, зазначає, що Старокостянтинівські події в 1918-1920 рр. були дрібними, щоб «заважати на ході загальної української історії», але, на нашу думку, вони мають зацікавити сучасних політичних і державних мужів, і зокрема, очільників районного масштабу. І насамперед, «своєю вдатною спробою замирення та згідного співжиття всіх національностей на цьому терені. Це співжиття та співпраця перетривали бурхливі часи війни та революції» [7, с.4]. Він зокрема зауважує, що «номінація» його повітовим комісаром Старокостянтинівського повіту «з дуже широкими повноваженнями» «заскочила і цілком приголомшила». Адже це були досить важкі часи, в «Проскурові стояли денікінці, в Антонінах – поляки, в Полонному – большевики. З кожної сторони можна було сподіватися ворожого нападу». Крім того в шпиталі і в казармах за містом, перебувала «поважна кількість» вояків, хворих на тиф та інші недуги. Для їх лікування не було ліків, але була «достатня кількість всякого борошна та палива і дещо менше городини», яких мало б вистачити до квітня 1920 р., коли б навіть число хворих не зменшувалося. На дверях шпиталю було розмальовано великі білі хрести, як осторогу, що тут «лютує страшна пошесть тифу». Це сприяло тому, що «ні денікінці, ні поляки до шпиталю не заглядали» і його діяльність сама собою розв'язалася «в другій половині квітня 1920 р.» [7, с.2].

Комітет загальної безпечности в Старокостянтинові, як дорадчий комітет при повітовому комісарі, «був твором своерідних обставин», що склалися в Україні в 1917-1920 рр. Комітет «обмежував свою діяльність повітовим містом, діяв тільки час від часу, не мав жадної збройної сили та ні одного людського життя на своєму конті». Дії Комітету «завжди йшли населенню на користь і дали доказ непересічної політичної мудрости цього невеликого українського міста». В цей період в Україні відбувалися дуже часті зміни влади, «приходили та відходили окупанти української землі», діяли різні «повстанські загони та озброєні ватаги». Не зважаючи на часті зміни влади, а їх лише в самому Староконстантинові відбулося 27, Комітет проводив свою діяльність так, що набув «великої поваги серед населення міста». Це було не легко, адже кожна зміна влади була для певної «нації дуже болюча та небезпечна, вона могла привести втрату життя видніших та активніших її діячів». Комітет сприяв укладенню в 1918 р. між представниками усіх національностей міста «довірочної, але дуже всіми респектованої угоди про взаємну допомогу при змінах режимів». Як показав час, ця угода «виявилась дуже успішною і для всіх корисною» [5].

Відповідно до цієї угоди, всі мешканці містечка, незалежно від національності, «збов'язалися впливати через своїх представників на свою

владу, щоб вона не арештовувала – не вивозила і не розстрілювала членів інших націй за те, що вони були колись при владі або брала участь в політичному житті. Кожна особа, що хотіла користати з цього добродійства, не могла чинно виступати проти кожночасної, діючої влади. За це ніхто не мав права кликати таку особу на допити, жадати від неї яких-небудь заяв та декларацій лояльності. Жиди взяли на себе обов'язок впливати в цьому напрямі на большевиків, росіяни на Денікіна, українці та поляки – на свої національні власті» [7, с.2].

Для виконання цієї угоди, а також з метою забезпечення безпеки в місті в періоди найбільшої небезпеки для його мешканців, тобто в часи «безвладдя», «коли одна влада відходила, а друга ще не встигла прийти», коли наступав «стан сприятливий для всяких бешкетників, погромників та грабіжників», в Староконстантинові на основі «загального взаємного довір'я та взаємної співпраці і допомоги» діяв громадський комітет – «Комітет загальної безпечности». Комітет сприяв охороні життя та майна всіх, хто перебував у місті, від різних злочинних елементів та дезертирів. А. Заплітний зауважує, що членство в Комітеті було не постійним. Якщо день-два не приходила нова влада, «тоді голова міської думи скликав віче, на яке мали право і обов'язок прийти всі дорослі жителі міста». Згідно умов довірочної угоди, на вічі «кожна національна група зголошувала чотирьох кандидатів, але вибирало їх ціле віче». Таким чином народне віче обирало 16 членів Комітету, по «чотири від кожної національності – українців; жидів, поляків та росіян». Комітет негайно приступав до виконання своїх обов'язків і «діяв перманентно». Тобто, впродовж «дня урядувало вісім комітетів, а вночі чотири, по одному від кожної національної групи». Наявність такого Комітету, не зважаючи на те, що він «не мав організованої збройної сили і навіть не старався її формувати», стримувала недисципліновані елементи від будь-яких виступів. Крім того, злочинні елементи добре знали, що Комітет, маючи «високий моральний авторитет», може досить швидко змобілізувати населення міста, в якого була «поважна кількість легкої зброї», і тому «не відважувалися стягами на себе караючої руки цілого міста» [5].

На час свого призначення повітовим комісаром, А. Заплітний згадує, що в місті перебувало майже «15.000 втікачів, які йшли за відступаючою армією з різних сторін України: переважно жінки та діти наших старшин та урядовців». У місті не було військових частин, а наявні 27 міліціонерів – «сторожів публічної безпеки», «не становили надійного елементу навіть в нормальних часах», уже не говорячи про надзвичайний військовий стан. Проте, на радість нового повітового комісара майже «весь канцелярійний персонал остався на місці» і продовжував виконувати свої обов'язки, хоча містом ширились чутки про «розвал української влади». А. Заплітний, не

опустив руки, а скликав того ж дня «по полудні дорадчий комітет при комісаріаті з представників всіх національностей, тобто одного українця, одного жида, одного росіянина та поляка». За рішенням Комітету на будинку повітового комісаріату негайно було закріплено «державний прапор як видний знак, що влада діє у місті нормально». Члени Комітету також «зобов'язалися організувати по кільканадцять добровольців з кожної нації, які б дали собі раду з невеликим числом бешкетників та погромників. Очевидним успіхом цієї наради був контакт з усіма національностями, що жили на терені міста та їхня співпраця з державною владою». Активна співпраця повітового комісара і членів Комітету сприяла тому, що панічні настрої в місті зникли, а «мешканці стали спокійніші» й життя повіту «йшло своєю нормальною колією». Хоча над усіма мешканцями постійно «висіла непевність, що принесе завтра і з якої сторони прийде ворог?» [7, с.2].

Повітовий комісар А. Заплітний і вся українська влада добре розуміли, «щоб наша держава – якщо це часово неминуче – зійшла зі сцени гідно, без погромів та бешкетів, за які українське населення завжди платило горами трупів» [7, с.2]. А. Заплітний, за сприяння членів Комітету загальної безпечности, проводив свою діяльність так, що «всі національності на терені Старокостянтинова лояльно виконували договірні постанови». Члени Комітету «мали великий вплив серед членів своєї нації», адже саме через них думки мешканців міста були «респектовані через їхню владу». Це було можливим лише тому, що повітова влада «рекрутувалася на сто відсотків з місцевого елементу». Наслідком тісної співпраці повітового комісара А. Заплітного і членів Комітету було те, що за час «діяння української влади» під його головуванням від літа до середини грудня 1919 р. у повіті «не було заворушень, змов та провокацій» і «політична поліція не мала клопотів». Старокостянтинівський повіт був найспокійнішою адміністративною одиницею молодій Українській державі [7, с.4].

В середині грудня підрозділи «Добрармії» ввійшли в місто і тут наступила небезпека, що українці перші зламають раніше встановлену дорадчим комітетом «догоду через те, що не вплинули на свою владу, щоб вона дала всім національностям безпеку від бешкетів та погромів». Проте, денікінці, які впродовж трьох місяців утримували місто й розшукували представників «вищої та місцевої української влади», арештів та розстрілів не проводили, не заглядали до «Просвіти», не цікавилися втікачами та хворими вояками Армії УНР. Подібної поведінки дотримувалися поляки, а пізніше й більшовики [7, с.4].

У своїх спогадах А. Заплітний згадує про останні дні своєї діяльності і Комітету, зокрема. Так, він пише, що наприкінці вересня 1920 р. більшовики «у великі її паніці відступили на Схід, але поляки чомусь не надходи-

ли». На третій день після їх відступу голова міської думи скликав загальне віче, на якому обрано новий склад Комітету. При цьому, А. Заплітний був обраний членом Комітету від української групи мешканців міста. Далі А. Заплітний пише, що за день-два йому, разом з трьома іншими членами Комітету, припало чергування. Все було спокійно, місто вдень виглядало як звичайно, а ввечері майже все населення було на вулицях, лише не було чути «співів та голосних вигуків, але не було також тривожного настрою». В міській думі було повно народу: «одні грали в шахи, другі в карти, інші розбилися на гуртки і про щось дебатували». Все вказувало на те, що ніч буде спокійна. Проте опівночі членам Комітету повідомили, що до міста приїхали «три кавалеристи і питали за міською думою» «по-російськи». Члени Комітету вирішили що це більшовики, адже денікінці були далеко, вийшли їм на зустріч, а «жидівський представник», з яким була попередня домовленість про те, що з більшовиками він веде перемовини, на запитання «Що тут?», відповів: «Це міська дума, дума товариші». «А, ти хто такий? – запитав вояк. – «Член Комітету загальної безпеки» – відповів представник. «Розходись по-домам, сволоч» – за цим посипались соковиті слова московської лайки». Брудна лайка підтвердила думку, що це більшовики і члени Комітету й всі присутні в думі розійшлися по домівках, вулиці містечка швидко спорожніли. Через деякий час після від'їзду більшовиків, міська дума знову була повна народу. Проте за три-чотири години більшовики з'явилися знову. В місто в'їхало сім кіннотників з тачанкою. Присутні в думі отримали наказ більшовиків розійтись по домах, а самі більшовики від'їхали на 500-600 метрів і «без будь-якої остороги відкрили кулеметний вогонь», що викликало «страшне замішання, чути було зойки та крики», а вулиці «вмить спорожніли», хоча не було поранених і вбитих. Напевно більшовики, а це, як стало відомо пізніше були кіннотники Котовського, «стріляли вгору або пустими набоями». Після цього, члени Комітету провели коротку нараду і вирішили «не дразнити незнаних кавалеристів, погасити світла в думі» й розійшлися по домівках. На другий день чергування в думі розпочалося як звичайно, проте вже надвечір у містечко ввійшли «польські стежі, а за ними невеликі військові частини». Так, скінчилися обов'язки членів Комітету, а після окупації восени 1920 р. міста більшовиками, Комітет загальної безпеки саморозпустився, але при цьому «ніхто з жителів міста не потерпів за свої політичні переконання та дії» [5]. Репресії розпочалися пізніше.

Після свого повернення влітку 1920 р. до Галичини, А. Заплітний проходив адвокатську практику в знаного у м. Тернополі адвоката – Степана Барана. А вже в 1926-1939 рр. мав власну адвокатську контору в Тербовлі. При цьому А. Заплітний, як згадує його колега і друг О. Марітчак у своїх спогадах, високо ніс звання адвоката, виконував свої обов'язки

щодо українців зразково і з повним признанням українського громадянства. Саме українські адвокати, серед яких і колишній повітовий комісар А. Заплітний, у важкі міжвоєнні роки «переслідувань та гноблень його краяннів» [2; 11] польськими окупантами, виступали як оборонці в численних політичних процесах. Союз українських адвокатів у Львові, членом якого був А. Заплітний, а також члени створеної при Союзі Колегія оборонців, «виконували свої нелегкі обов'язки супроти громадянства, а особливо супроти нашої переслідуваної польським режимом молоді, зчаста зовсім безінтересовно, з повною посвятою» [11]. І серед них А. Заплітний, який «ішов радо з поміччю усім, хто лише про таку поміч до нього звернувся», «працював тихо, без розголосу несучи слово поради в найдальші закутини Теребовлянського повіту» [2].

Водночас із обширною адвокатською практикою А. Заплітний брав активну участь у культурно-освітніх товариствах Теребовлі: тривалий час був головою – повітового відділу УНДО, філії Товариства «Просвіта», повітового відділу Товариства «Рідна Школа» [11]; членом управи читальні «Просвіти» і Товариства «Бесіди»; членом майже всіх існуючих у місті товариств, які проводили важливу діяльність з ліквідації неграмотності, поширення юридичних та економічних знань. Активно співпрацював з фондом «Учітеся, брати мої», який за рахунок добровільних пожертв, у т. ч. зібраних членами «Просвіти», видавав серію «Дешева книжка». Впродовж 1923-1939 рр. брав активну участь у «Святі книжки», що сприяло значному поповненню бібліотеки Товариства «Просвіта», фонди якої в 1939 р. нараховували майже 6 тис. книг [2].

Наприкінці Другої світової війни А. Заплітний разом із родиною емігрував до Німеччини, де очолював Український допомоговий комітет у Вірцбургу. Наприкінці 1949 р. переїхав із родиною до США, де, не маючи змоги використати свої професійні знання, важко працював на фабриках [11].

Вийшовши на пенсію, оселився у Детройті, де включився у діяльність культурно-освітніх організацій української громади, став співзасновником Товариства «Рідна школа» і впродовж 8 років був його головою [2; 11]. Добре розуміючи значення освіти для української молоді, «для якої не жалів ніколи часу ні труду», часто в «дош чи сніговію ходив з колядою на цілі «Рідної Школи» [2]. Товариство відіграло важливу роль у житті української громади Детройту, морально й матеріально допомагало Школі українознавства, яку відвідувало щораз більше молоді. Українське громадянство переконалося, що без Школи українознавства і вдосконалення методів її навчання, не можливо зупинити загрозливий процес денационалізації української молоді. Значним успіхам у «боротьбі за душу української дитини «Рідна Школа» завдячує саме А. Заплітному. На знак пошани за

корисну українознавчу працю, його обрали почесним головою Товариства «Рідна Школа» [15], а спокійна вдача, житейський досвід і знання здобули йому «загальну симпатію і признання» [11]. Крім того, починаючи з 1957 р., був довголітнім членом Громадського суду Метрополітального Відділу УККА (Детройт), навколо якого сконсолідувалося сорок чотири українські громадські організації [1].

А. Заплітний, як публіцист, написав і опублікував у часописах української діаспори майже сотню праць, які досить часто збуджували загальне зацікавлення [11]. Серед них, такі праці, як «Україна і українці в «Студії історії» Арнольда Й. Тойнбі» (1956), «Мадярська революція у звіті ООН» (1957), «Суецька війна (*Пригадка у 2-гі роковини*)», «Шевченківське свято Школи українознавства» (1958), «Маркс і Енгельс та московська цензура», «Напередодні війни 1939 року» (1959), «Демократія в Америці», «Коментар до 14 точок президента Вілсона», «Російські революціонери (Міти і дійсність)», «Тривалий мир» (1960), «Соціальна теорія держави і її засновник» (1961), «Мадярська Революція (*Пригадка по шостій роковині*)», «Найвищий суд і молитва в школах», «Праві екстремісти», «Світова держава» (1962), «Візія в житті одиниць і народів» (1963), «Дещо про політичні партії ЗДА» (1964), «Москва все така сама» (1965), «В'єтнамська війна в цифрах», «Китайські дебати в Конгресі ЗДА» (1966), «Конвенція про народовбивство», «Торгівля між ЗДА і ССРСР» (1967), «Москва все така сама», «Теребовля за Української влади» (1968) та багато інших (*всі Нью-Йорк*) (*копії цих праць зберігаються в родинному архіві А. М. Трембіцького*). У цих солідних розвідках він порушував різні актуальні питання суспільно-політичного життя і проблеми діяльності української діаспори та її освітніх інституцій, а також проблеми міжнародного, регіонального чи особистого характеру. Переважно займався студіями з історії Теребовлянщини, але, на жаль, як «людина далекого романтизму», як член «старшої генерації, що проходить мов сон, лишаючи по собі смуток і жаль», не дожив до моменту появи праці з історії рідного краю [2]. Враховуючи його наукові і творчі здобутки, Наукове Товариство ім. Шевченка в 1963 р. прийняло його в звичайні члени [11]. Він головував на багатьох зборах різних товариств українського громадянства, його часто бачили на «усіх імпрезах Метрополії Дітройту», в «міській бібліотеці, де шукав у всіх доступних йому журналах та газетах чи книжках» матеріали для своїх дописів чи розвідок. «Він був готовий з'явитися на кожний поклик, не зважаючи на свій вік» і працював до останнього дня свого життя, хоча з осені 1967 р. часто хворів. Невдовзі перед смертю він казав: «Здається, що життя втікає від мене, а шкода, бо ще так багато хотілося б зробити. Ще так багато хотілося б написати» [2].

1 липня 1968 р. «на 79-му році життя, по довгій та тяжкій недужі, залишивши у смутку дружину Степанію, заміжніх дочок Марію і Володимиріу з мужами та п'ятьох внуків» [2; 11], «далеко від Рідної Землі, від любих теребовлян, від славного княжого городу, від мрійливого замку – свідка слави прадідівської, від спокійної річки Гнізни, далеко від старенької церкви спочив д-р А. Заплітний». 6 липня українська громада Детройту відправила на вічний спочинок одного із визначних своїх громадян, Антона Заплітного. Покійного поховано на кладовищі «Моунт Елліот», де над могилою були виголошені прощальні промови, і всі промовці з великою пошаною підкреслювали велику шляхетну і спокійну вдачу, небуденну скромність та працьовитість покійного. Він «працював не для слави, не для особистих користей», а «з любові до свого народу» і в Україні і в США. Тому пам'ять цієї «над усе скромної людини житиме вічно» [2].

Варто також згадати про його дружину Стефанію Заплітну (дів. *Обухівська*), яка народилася 21 вересня 1896 р. у с. Слобідка Струсівська (нині – село Кам'янка Теребовлянського р-ну Тернопільської обл.). Після закінчення учительської семінарії в Тернополі вчителювала в рідному селі аж до 1919 р., коли її польська влада заарештувала та інтернувала разом із колишніми старшинами і вояками УГА до табору Модлін біля Варшави. Після звільнення разом із чоловіком поселилася в Тернополі, опісля подружжя переїхало до Теребовлі. Тут Стефанія працювала секретаркою в Союзі Українок, захоронці для сиріт, кооперативі «Базар», «Рідній Школі», «Просвіті», вела гігієнічні курси під керівництвом д-ра Воробця. Оселившись в 1949 р. у Детройті, стала членом СУА, тривалий час була секретаркою УККА, а останні 10 років – секретаркою 26 Відділу СУА ім. Ольги Басараб. Померла 25 березня 1971 р. [13].

У радянській Україні великий патріот і славний син української землі Антін Заплітний був проголошений «зрадником», «українським буржуазним націоналістом», його ім'я намагалися викреслити з народної пам'яті, з української історії. І, на жаль, життєві шляхи, суспільно-просвітницька і освітньо-професійна діяльність відомого і талановитого українського адвоката, просвітянина, освітянина і кооператора, члена НТШ Антона Заплітного, ще й досі чекають свого українського дослідника, а його професійна і творча спадщина залишається малодослідженою та майже невідомою широкому загалу істориків і краєзнавців.

Джерела та література:

1. Білоус І. Загальні Збори Метрополітального Відділу УККА / І. Білоус // Свобода (Нью-Йорк). – 1957. – Ч. 110. – 11 червня. – С. 3.
2. Брездєнь З. Пам'яті д-ра Антона Заплітного / Зиновій Брездєнь // Свобода (Нью-Йорк). – 1968. – Ч. 134. – 18 липня. – С. 6.

3. Верес Р. Спогади – важливе історичне джерело / Роман Верес // Свобода (Нью-Йорк). – 1966. – Ч. 228. – 9 грудня. – С. 2.
4. Воропай О. Мемуарна література / Олекса Воропай // Визвольний шлях (Лондон). – 1983. – Кн. 3. – березень. – С. 374-377.
5. Заплітний А. Комітет загальної безпечности в Старокостянтиніві 1918-1920 рр. / Антін Заплітний // Свобода (Нью-Йорк). – 1960. – Ч. 77. – 23 квітня. – С. 3.
6. Заплітний А. Просвіта в Старо-Констянтиніві і Волочиськах / А. Заплітний // Свобода (Нью-Йорк). – 1957. – Ч. 240. – 13 грудня. – С. 2.
7. Заплітний А. Старокостянтинівський епізод в грудні 1919 року / Антін Заплітний // Свобода (Нью-Йорк). – 1958. – Ч. 38. – 27 лютого. – С. 2, 4.
8. Заплітний А. Українська школа в Старо-Констянтиніві / Антін Заплітний // Свобода (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 63. – 6 квітня. – С. 2.
9. Заплітний Антін // Енциклопедія Українознавства-II. – Львів : НТШ, 1993. – Т. 2. – С. 746.
10. Колобов О. О. Значення фондів особового походження для історико-біографічних досліджень / О. О. Колобов // Українська біографістика. Збірник наук. пр. Вип. 2. – К. : «РІО», 1999. – С. 201-212.
11. Марітчак О. Д-р Антін Заплітний (В пам'ять друзів) / Олександр Марітчак // Свобода (Нью-Йорк). – 1968. – Ч. 167. – 11 вересня. – С. 3.
12. Поліщук В. Потреба писати спогади / Віктор Поліщук // Свобода (Нью-Йорк). – 1986. – Ч. 80. – 29 квітня. – С. 2.
13. Посмертні згадки // Наше життя (Нью-Йорк). – 1971. – Ч. 7. – липень-вересень. – С. 16.
14. Приходько В. «Пабіско» (спогад) / Віктор Приходько // Свобода (Джерзі Сіті). – 1952. – Ч. 321. – 2 грудня. – С. 2.
15. Сливинський О. Знаменна подія в Школі українознавства у Дітроїті-Схід / О. Сливинський // Свобода (Нью-Йорк). – 1963. – Ч. 130. – 12 липня. – С. 2.
16. Трембіцький А. М. Грудень 1919 року в спогадах Старокостянтинівського повітового комісара Антона Заплітного / А. М. Трембіцький // Старокостянтинів і край в україно-руській історії доби XVI – XVIII ст. Матеріали науково-практичної конференції / [редкол. : Л. В. Баженов (відп. ред.) та ін.]. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2012. – С. 156-166.
17. Трембіцький А. М. До історії діяльності Старокостянтинівського повітового комісара А. Заплітного (1918-1920 рр.) / А. М. Трембіцький // Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України: науковий вісник з проблем регіональної історії та пам'яткознавства (Науковий вісник«Межибіж» – 1'2014). – Хмельницький: ІРД, 2014. – Ч. 1. – С. 163-171.
18. Трембіцький А. М. Повітовий комісар Антін Заплітний про Старокостянтинів 1918-1920 рр. / А. М. Трембіцький // Воєнна історія України. Волинь та Полісся: зб. наук, праць за матеріалами Всеукр. наук, військово-історичної конф., 25-26 квітня 2013 р. / Національний військово-історичний музей України. – К., 2013. – С. 291-294.